

SANT' ANDRIJA

Devozzjoni lejn il-Patron tas-Sajjieda, fizi-Żejtun

Din is-sena il-Knisja Kattolika qegħda tfakkar l-1500 sena mill-Martirju tal-Qaddis Sant' Andrija.

Dan il-qaddis twieled f'Bethsida il-Galilea. Kien Hu Xmun Pietru, l-ewwel Papa tal-Knisja Kattolika. Kien l-ewwel dixxiplu ta' ġwanni l-Battista, meta lil Kristu kien talbu jghidlu fej kien joqghod u Kristu hadu miegh u u żamnu mieghu għal xi jiem. Kienet din il-ġraja li Andrija mar jghid lil Huh Xmun li sab il-Messija. Meta Kristu kien fuq ix-xatt u rah ma ħuh sejhilhom it-thejn u huma telqu ix-xbiex, għax kien sajjeda u marru wara Ĝesu'. Hu kien qalilhom "ejjew waraja u jiena nagħmilkhom sajjeda tal-bnedmin". Wara li Ĝesu' telgha is-Sema, huwa mar jippriedka gewwa l-Asja fejn sar l-ewwel Isqof ta' Biżżejtina, llum Patrijarka ta' Kostantinaopli. Huwa ha l-martirju gewwa l-belt ta' Patras fil-Greċċa, wara li ġie msallab rasu l-isfel fuq salib forma ta' X.

Id-devozzjoni lejn dan il-qaddis hija mferrxa mad-dinja kollha sepċjament gewwa l-Iskozja u r-Russja. Relikwi ta' dan il-qaddis jinstabu gewwa il-katidral ta' Amalfi fl-Italja u gewwa Patras fil-Greċċa.

Fil-Gzejjer Maltin, id-devozzjoni lejn dan il-Qaddis tmur lura sewwa fizi-żmien u bhala xhieda ta' dan insibuh gewwa il-kappella ta' Hal Millieri gewwa z-Żurrieq. Kult lejn Sant' Andrija gewwa Hal Luqa insibuha diġa sa mill-1497 fejn insibu li kien hemm kappella dedikata illi. Hal Luqa sar parroċċa fl-1632. Fil-knisja Parrokkjali ta' Hal-Luqa insibu l-kwadru titulari xogħol ta' Mattia Preti u l-Vara titular li saret fl-1779 minn Giusepp Scolaro. Ta' kull sena issir il-festa f'għieb dan il-qaddis fl-ewwel Hadd ta' Lulju.

Barra minn dan insibu diversi kappelli u altari u pitturi li juru id-devozzjoni u l-kult li huwa mferrex madwar il-gzejjer Maltin.

F'Għawdex insibu devozzjoni lejn dan il-qaddis fil-Knisja Parrokkjali tal-Qalb ta' Ĝesu fil-Fontana bil-kwadru tal-arta xogħol l-artist Żejtuni Mikael Busuttil.

Il-Gurnata Liturgika ta' Sant' Andrija hija t-30 ta' Novembru.

Sajjeda Zwieten ta' l-Imghoddi

Fl-Imghoddi hafna mix-xogħol li kien jeżi isti kien marbut mal-biedja u s-sajd. Iż-Żejtun li sa qabel l-1897 kien ihaddan mieghu Marsaxlokk kien bla dubju marbut mas-sajd u hafna Zwieten kien jaqilgħ u l-ghajxien tagħhom mis-sajd. Sa żmien l-Inglizi li l-Maltin joqghodu qrib tal-bahar kien ta' periklu kbir minhabba l-attakki ta' sikkit mill-Furbani li kien jagħmlu herba kull darba li jinżu fi xtutna. Hafna missajjeda Zwieten ma kienux joqghodu Marsaxlokk iżda kien joqghodu fi triq San Pietru fir-rahal ta' Fuq. Il-Port ta' Marsaxlokk baqa' parti miz-Żejtun sakemm fl-1897 Marsaxlokk sar parroċċa għaliex bl-ewwel kappillan ikun iż-żejtuni Dun Salv Delia. Sa mill-imghoddi u anke' illum fi żminijietna, ghadek issib diversi persuni Zwieten li Marsaxlokk isejħulu "ix-Xatt". Dan huwa xhieda li Marsaxlokk kien meqjus bhala ix-xatt taż-Żejtun.

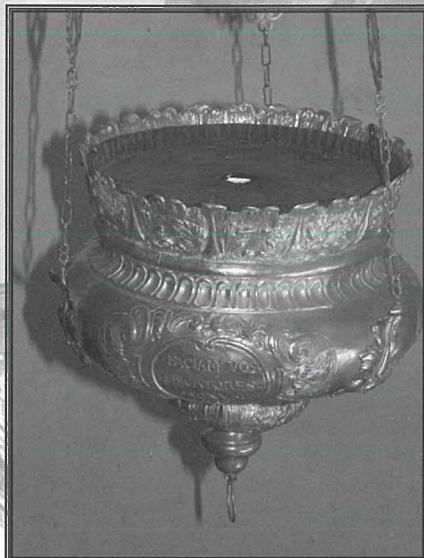
Hafna stejjer huma irrikuntati mis-sajjeda Zwieten ta' l-imghoddi, bħal dik tl-Baruni ta' l-Ordn ta' San Ģwan nil-Kavallier Philippe de Vendome. Dan kien iħobb hafna l-bahar u kien immure gewwa Marsaxlokk bid-dghajsa tiegħu. Darba minnhom waqt li huwa kien qiegħed jistad bid-dghajsa tiegħu, kienet qamet tempest mhux mis-

tennija u kienu s-sajjied Žwieten li salvawlu ħajtu mill-gharqa. Bħala Radd ta' Hajar għal dan huwa bena torri li ingħata ismu "Torri Vendome" u li jinsab fi Triq Hal Gwann, passi l-bogħod mill-kappella ta' Sant' Anġ. Maż-żmien f'dan it-torri saru xi tibdiliet u llum dan it-torri huwa dar privata. Il-Kavallier Vendome bena torri iehor gewwa Marsaxlokk.

Gewwa il-Knisja tal-Madonna tal-Hniena f'Bir id-deheb insiu wkoll żewġ pitturi Ex Voto li wkoll huma tifkira hajja tas-sajjieda Žwieten fl-imghoddi.

Wieħed minn dawn il-kwadri li jidjib id-data 1891, jindika li wieħed sajjied waqt li kien fuq il-kajjik tiegħu qiegħed jistad, ġie attakkat minn huta kbira u wara li qal li shabu sabjex jitbaxxew u jitkolbu li erwieħ tal-Purgatorju, huwa tefgħa ġebla li kellu fuq il-kajjik ġo qalziet abjad, u tefagħhom fuq il-huta l-kbira biex igerixha. Fil-fatt irnexxilu, għax il-huta marret tistaħha mad-drapp l-abjad u lis-sajjieda ħallieħom bil-kwiet. Il-kwadru l-ieħor jidher li xi sajjieda kien hemm biss eghlieqi u xi riezez imferrxa u xejn aktar. Din I-Istatwa inħadmet minn Vincenzo Dimech u l-Isqof Vincenzo Labini ta' l-Indulgenzi għal minn jitlob quddiemha.

Devozzjoni lejn Sant' Andrija fil-Parroċċa taż-Żejtun

Fl-imghoddi dan il-qaddis kellu devozzjoni kbira fizi-Żejtun, specjalment kif spiegajt qabel mid-diversi sajjieda Žwieten. L-altar tiegħu fil-knisja parrokkjali huwa xogħol mill-isbah fl-irħam. Il-kwadru ta' Sant' Andrija huwa xogħol ta' Vincenz Hyzler 1813 - 1847. Xogħol mill-isbah fil-kuluri tiegħu. Fl-istil ta dak iż-żmien, li sar, huwa kien influenza mill-movimenti tan-Nazzareni. Dan il-kwadru għandu l-firma "V. Hyzler dipin in Malta Nell Anno del signolo 1846". Il-Pittur miet ta' eta' zghira. Xogħi li jipprova tiegħu insibuhom gewwa il-knisja Ta' San Pawl fil-belt Valletta li juri li San Franġisk Saverju u San Anton Eremita. Huwa kien dixxiplu tal-pittur famuż Fredrick Overbeck (1789 - 1869).

Qabel l-kwadru eżistenti li hemm fuq l-altar ta' Sant Andrija, insibu li kien hemm thenejn

ohra. Wieħed li llum jinsab fl-imhažen tal-knisja li għandu bżonn urġenti ta' restawr u iehor li llum insibuh fil-mużew tal-parroċċa li huwa kopja tal-kwadru ta' Mattia Preti li jinsab fil-knisja parrokkjali taż-Żurrieq. L-Isqof V. Labini kien ta 40 jum ta' indulgenza li min jitlob quddiem ix-xbieha ta' Sant' Andrija li llum tinsab fil-mużew. Il-kwadri lateralni fl-artist ta'

Sant' Andrija huma xogħol il-pittur Rokku Buhagiar u jirrapreżentaw lil San Isidoru, patrun tal-bdiewa, u lil San Bert. Devozzjoni kbira fuq dan l-artist hija ix-xbieha ta' l-Ecce Homo, xogħol fl-injam ta' l-iskultur Żejtuni Xandru Farrugia. Insibu wkoll il-kappa u l-ostensorju tal-fidda. Il-Lampier tal-fidda sar mis-sajjieda Žwieten fl-1735. Fuq dan il-lampier insibu xbieha ta' Sant' Andrija, tas-sajjieda u skrizzjoni li tindika id-data u l-benefiċċjarji. Il-vent artal li jintra fuq l-istess artal, fil-festa, sar fuq disinn taż-Żejtuni Toussaint Busuttil. Ix-Xbieha ta' sant' Andrija insibhuha wkoll f'wieħed mi-sitt appostli li jżejnu l-artal maġġur fil-festa ta' l-Għid u fil-festa ta' Santa Katarina.

Paul Zammit